

Història antiga de Catalunya

DESCRIPCIÓ HISTÒRICA

L'arribada de fenicis i grecs

Les primeres fonts escrites de què disposem per conèixer el passat de les actuals terres catalanes són del temps que fenicis i grecs van arribar a la península Ibèrica. Uns i altres procedien de la Mediterrània oriental i els hem d'agrair, tant la introducció de la producció i comercialització del vi i l'oli, com la ceràmica feta amb torn.

Al segle VIII aC, els fenicis ja s'havien establert a diverses localitats del sud de la península Ibèrica. A partir del segle següent, les colònies fenícies van anar passant a mans de Cartago, una poderosa ciutat d'origen fenici situada al nord de l'Àfrica. Els cartaginesos, que volien controlar l'accés dels grecs al sud de la península, es van dirigir aleshores cap al nord-est. A Ibusim (Eivissa), van fundar una important colònia i a la costa peninsular van establir algunes factories com la d'Alovesta, a la vall de l'Ebre.

Els grecs van arribar a la península Ibèrica poc després dels fenicis. Tot i això, el comerç regular dels grecs a la península no es va desenvolupar fins al segle VI aC i va estar representat pels foceus, fundadors de Massàlia (Marsella). A la costa de l'actual Catalunya, la colònia més destacada va ser la d'Emporion (Empúries). El primer establiment emporità es va situar sobre un petit illot a la badia de Roses, però el seu creixement va obligar a traslladar-lo a terra ferma. Allí, la colònia grega va mantenir relacions comercials amb els indígenes. A pocs quilòmetres d'Emporion, es va fundar Rhode (Roses).

Els emporitans van desenvolupar l'agricultura i el comerç. Tant a Emporion com a Rhode es va encunyar moneda de plata. També destaca la fabricació d'una ceràmica pròpia, que va aconseguir una difusió important.

Els ibers

Els pobles ibers van ocupar les costes del sud i de l'est de la península Ibèrica des del segle V aC. Al nord de l'Ebre, aquests pobles tenien algunes característiques culturals en comú, com la llengua i l'escriptura, el domini de la metal·lúrgia del ferro i del torn de terrissaire i l'economia bàsicament agrícola. La base de l'organització social dels ibers era la tribu, encapçalada per la monarquia i l'aristocràcia guerrera.

Els ibers van situar els seus poblats en llocs elevats per facilitar-ne la defensa i els van organitzar com a ciutats. Tenim testimonis del seu ritual d'enterrament gràcies als cementiris que ens han quedat, on s'han trobat peces ibèriques a les tombes.

Entre els pobles ibers situats en el territori de l'actual Catalunya, van destacar els laietans, assentats a la zona compresa entre el Garraf i la Tordera. Al nord dels laietans, hi van habitar els indigets, que van tenir com a capital dos nuclis urbans a l'entorn de l'antic estany d'Ullastret. Però el poble iber més poderós va ser el dels ilergets, assentats entre les valls del Cinca i el Segre, i quan tenien com a capitals Iltirda (Lleida) i Atanagrum. Els ilergets van participar en l'enfrontament bèl·lic entre romans i cartaginesos, que donaria pas a la conquesta romana. Amb la victòria romana a la Segona Guerra Púnica, els ibers van ser incorporats a l'imperi romà.

La conquesta romana

La lluita que sostenien romans i cartaginesos pel control de la Mediterrània a finals del segle III aC va donar lloc a la Segona Guerra Púnica. L'any 218 aC l'escipió romà Gneu va desembarcar a Emporion per mirar de tallar el pas al general cartaginès Hanníbal, que volia atacar Itàlia utilitzant Hispània com a base d'aviuallament. Durant la lluita, tant cartaginesos com romans van intentar atraure's els pobles ibèrics. Partint de Tarraco, les tropes romanes aviat van controlar tota la costa de la Catalunya actual. Tot i això, van haver de fer front a la revolta dels ilergets, dirigits per Indíbil i Mandoni.

L'any 206 aC va ser expulsat de la península Ibèrica l'últim general cartaginès. Quatre anys més

tard, finalitzada la Segona Guerra Púnica, tot el llevant i el sud de la península es trobaven sota domini de Roma. Els pobles sotmesos van ser obligats a pagar tributs i les seves mines i terres van passar a propietat de l'estat romà. Pocs anys més tard, els romans van dividir la península en dues províncies, la ulterior i la citerior. Aquesta darrera comprenia els territoris de l'actual Catalunya i, també, una part de l'Aragó i de la franja de la costa del País Valencià i de Múrcia.

El segle I aC va estar marcat políticament pels conflictes polítics interns a Itàlia, que es van reflectir a la península Ibèrica en enfrontaments on va participar la població local. Tanmateix, cap a mitjan segle, Pompeu, qui havia organitzat un poder oposat a la metròpolis romana, va ser definitivament vençut a Ilerda. La victòria de Cèsar va obrir un període de pau de gairebé tres segles, que va fer possible la difusió de la cultura romana.

La romanització

Un cop conquerida i pacificada Hispània, els romans hi van imposar la seva organització política i administrativa, social i econòmica. El llatí vulgar va eliminar les llengües ibèriques i es va imposar el culte a l'emperador. Alhora, el dret romà, que tindria una gran influència en el futur, va substituir l'indígena.

Al camp, es van confiscar les terres als indígenes i es van repartir a colons, soldats i indígenes amics. Es van crear latifundis de propietat privada, que utilitzaven mà d'obra esclava com a sistema de treball. De tota manera, els propietaris rics tendien a viure a les ciutats i a deixar el treball de la terra en mans d'administradors. Aquests van introduir noves tècniques de conreu i l'ús del regadiu.

Les unitats de treball agrícola es van organitzar a semblança de les vil·les romanes i s'hi conreava, sobretot, vinya, olivera, blat i conreus d'horta. Les vil·les disposaven també d'un petit bosc i s'hi practicava la ramaderia. A Catalunya, les primeres vil·les van aparèixer cap al segle II aC a les planes del Vallès, el Maresme, el Penedès i el Camp de Tarragona, i a la vall inferior del Segre, al voltant d'Ilerda. La seva màxima expansió va ser durant el temps d'August. La costa catalana va destacar per la producció i comercialització de vi, que va impulsar també la producció i comercialització d'àmfores.

Els romans van introduir millores molt importants en l'organització de les ciutats. La ciutat es va convertir a l'època romana en un centre de producció i comerç de primer ordre. En la compra i venda de productes, la utilització de moneda romana era habitual. El desenvolupament d'una important xarxa de camins i la unificació de la moneda van contribuir a expandir el comerç. L'organització de la ciutat es va adaptar a les necessitats del comerç, de l'administració i del nombre creixent de ciutadans. Això es va reflectir en la construcció d'importantes obres públiques com ara fòrums, teatres, amfiteatres, circs i basíliques (com a Tarragona), temples (com el de Vic), termes (com les de Caldes de Montbui), aqüeductes i ponts (com el de Martorell), etc.

L'eix principal de la xarxa de camins romana el constituïa la via Augusta. Aquesta via, que seguia la costa mediterrània des de Cartago Nova fins a València, arribava a l'Ebre per Dertosa. Un cop a Tarraco, amb l'arc de Berà com a límit oriental, entrava cap a l'interior fins a Martorell, on es conserva l'anomenat pont del Diable sobre el Llobregat. Després, tornava cap a la costa per Barcino i continuava pel Maresme fins a Gerunda. Des d'aquí, anava cap al Pirineu i penetrava a la Gàl·lia per la zona de la Jonquera.

Cap al 27 aC, August va convertir les dues províncies d'Hispània en tres. La citerior, també anomenada Tarraconense, va incorporar els territoris des de la costa catalana fins a Galícia a través de la vall de l'Ebre, i es va convertir així en la província més extensa. La capital de la província Tarraconense esdevingué la pròspera colònia de Tarraco, amb unes 70 hectàrees d'extensió i un nombre destacat d'edificis monumentals de força valor. De tota manera, la crisi política i econòmica que va viure l'Imperi romà des del segle III, va afectar la ciutat de forma irreversible.

El Baix Imperi Romà

Al segle III, l'Imperi Romà va iniciar un període de decadència. Les usurpacions de poder d'uns emperadors per altres van anar acompanyades de revoltes a les províncies i també van començar les invasions bàrbares a la frontera de l'Imperi. En l'àmbit de l'economia, el sistema esclavista ja feia temps que es mostrava incapaç d'augmentar la producció. A més hi va haver un importat increment dels preus, que va perjudicar el comerç.

La crisi va incidir molt especialment a les ciutats romanes. A l'actual territori de Catalunya, Tarraco i Emporion van patir invasions des de mitjan segle III, de les quals ja no es van recuperar, i Gerunda i Barcino aviat es van emmurallar. Alhora, el comerç amb Roma va decaure. La crisi econòmica i comercial, la inseguretat i la creixent pressió fiscal van impulsar moltes famílies a fugir al camp.

Paral·lelament, al camp, la por a les invasions bàrbares va tenir com a conseqüència una disminució del nombre de propietats petites i mitjanes. El resultat va ser que van sorgir grans dominis on la mà d'obra esclava va ser substituïda per colons, pagesos a qui els grans propietaris cedien temporalment l'ús de la terra a canvi d'un cens.

Un fenomen característic d'aquesta etapa va ser la difusió del cristianisme. A Catalunya, disposem de diversos testimonis de martiris, com el de Fructuós, Auguri i Eulogi, a Tarraco; el de Cugat, a Barcino, o el de Feliu, a Gerunda.

Les reformes que van introduir els emperadors Dioclecià i Constantí I des de finals del segle III van permetre un període de certa estabilitat. En aquesta etapa, la Tarraconense es va dividir en quatre províncies: Balearica, Gallaecia, Cartaginensis i Tarraconensis, la darrera de les quals comprenia el territori de l'actual Catalunya. Però cap a finals del segle IV, després de la mort de Teodosi, l'Imperi romà es va dividir definitivament en dos, el d'Orient i el d'Occident. A occident, el buit de poder deixat pels romans el van ocupar els regnes germànics, que a començaments del segle V es van establir a Hispània.

DOS PERSONATGES DE LES TERRES CATALANES A L'ANTIQUITAT

Sempronius Campanus Fidentinus

Ciudadà romà d'Empúries que coneixem per mitjà dels lapidaris de la ciutat. Els seus cognoms permeten deduir que era plebeu i que ell o els seus avantpassats directes venien de la Campània. Tenim documentat aquest personatge en una inscripció de plom d'Empúries. Concretament, en Sempronius apareix en dues inscripcions de tres que es van trobar agrupades. Aquestes tres plaques de plom són unes "tabellae defixionis", imprecacions fetes per un personatge contra uns altres a causa del fet que el primer es considera perjudicat per aquests altres en alguna qüestió.

En una d'aquestes plaques un emporità maleeix els càrrecs administratius romans que no li han donat la raó, entre els quals Sempronius, que probablement devia ser un procurador d'August que havia intervingut en la causa legal. L'elaboració d'aquestes malediccions formen part d'un acte màgic i un ritual malèfic. Quan s'enterrava els documents en una tomba es pretenia que el món d'ultratomba acabés actuant.

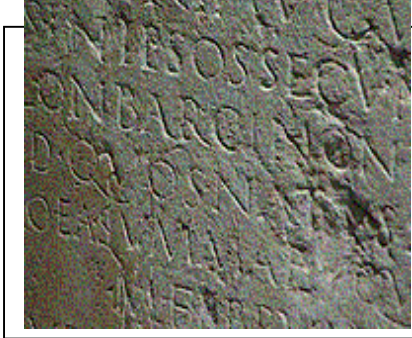
Luci Minici Natal

Luci Minici Natal Quadroni Ver va ser un important patrici romà a la Barcino (Barcelona) del seu temps. Va participar en la 227 Olimpíada dels Jocs Hel·lènics i va guanyar la cursa de quadrigues. La seva vocació política el va dur a exercir diferents càrrecs a la milícia i al govern de diverses províncies de l'Imperi Romà. L'any 129 Luci Minici va participar en la 227a Olimpíada i va guanyar la cursa de El seu llegat a la ciutat de Barcelona no es limita tan sols a l'honor de proporcionar a la ciutat la glòria olímpica. Tenim constància de l'existència de dues plaques que destaquen la importància de la seva nissaga. En una d'aquestes plaques es parla d'unes termes amb pòrtics i conduccions d'aigua construïdes en un terreny de la seva propietat i que suposem que van donar a la ciutat el 125 dC. Aquestes termes s'han identificat amb un edifici termal descobert sota la plaça St. Miquel. Recents excavacions en un gran domus annex a la troballa de la plaça St. Miquel han trobat restes urbanes que podrien correspondre a propietats d'aquesta família; fins i tot podria tractar-se de la casa natal. En l'altra placa se cita una donació econòmica feta per Luci Minici Natal Quadroni Ver a la ciutat per tal que en l'aniversari del seu naixement.

UN DOCUMENT EPIGRÀFIC INTERESSANTÍSSIM

Aquesta placa de marbre blanc de gra fi consta de dos fragments i es troba al Museu Arqueològic de Catalunya. Fa referència a les termes públiques que van fer construir els senadors barcelonesos Luci Minici Natal, pare i fill.

En aquest document epigràfic veiem que la carrera política de Luci Minici pare és tot un èxit, mentre que la del seu fill tot just comença. La inscripció enumera els càrrecs públics que han exercit tots dos, i és aquesta font la que ens demostra la seva importància. Les termes públiques a què fa al·lusió aquesta inscripció podrien correspondre a les excavades recentment a la plaça de Sant Miquel. La inscripció de la placa principal diu així:

"Luci Minici Natal, fill de Luci, inscrit en la tribu Galèria, el jove, cònsul, augur, procònsul de la província d'Àfrica, membre de la corporació augustal, llegat imperial propretor de Trajà, vencedor dels Parts, divinitzat i de l'emperador Trajà Adrià August de la província de la Panònia Superior, inspector del llit del Tíber i de les seves riberes i de les clavegueres de Roma, llegat de Trajà, vencedor dels Parts, divinitzat, comandant de la legió III Augusta, llegat de Trajà, vencedor dels Prats, divinitzat, comandant de la legió VII Clàudia Pia Fidel (o de la legió V Macedònica?), havent rebut com a recompensa, de part de l'emperador mateix, després de la primera expedició

Dàcica, una corona vallar, una corona mural i una corona d'or, tres llances pures, tres estendards, llegat propretor de la província d'Àfrica proconsular, tribú de la plebs, qüestor de la província... quattuorvir, encarregat de la xarxa viària....

Luci Minici fill, Quadroni Ver, augur, tribú de la plebs, llegat propretor del seu pare a la província d'Àfrica, tribú militar de la legió I Auxiliadora Pia Fidel..., igualment de la legió XIV Gèmina, Màrcia, Victoriousa, triumvir de la moneda per a la fundició i encuny d'or, plata i coure..., han fet construir, en un terreny de la seva propietat, unes termes amb els seus pòrtics i la corresponent conducció d'aigua."

(Si voleu més informació, aneu a <http://www.mac.es>)

LLOCS NOTABLES MÉS RELLEVANTS

Empúries

Conjunt monumental de ruïnes gregues i romanes, situades a Sant Martí d'Empúries.

Empúries va ser un emplaçament fundat per colonitzadors grecs al segle V a. C. Primer es van instal·lar a l'antic illot de Sant Martí d'Empúries. Uns anys més tard van fer el salt a terra ferma. Les ruïnes d'aquesta segona ciutat, posteriorment urbanitzada pels romans, són els vestigis que podem visitar avui al conjunt monumental de les ruïnes d'Empúries.

A aquesta nova ciutat a terra ferma, els grecs li van posar el nom d'"*Emporion*". Avui encara se'n conserva una escultura del déu de la Medicina, "*Asklepi*", Escolapi. La ciutat es va

desenvolupar gràcies a la prosperitat de l'activitat comercial que realitzava amb els pobles dels voltants. La seva influència sobre aquests pobles indígenes, els indigets, va deixar pas al desenvolupament de la cultura ibèrica local.

Al segle III a. C. la ciutat va experimentar una gran transformació. Hi van arribar els romans, en el context de la seva guerra amb els cartaginesos. Era l'any 218 a. C. D'aquest període se'n conserven les ruïnes de moltes cases particulars i d'espais públics, com ara l'"*stoa*" (el mercat) i l'"*àgora*" (la plaça).

L'any 1908 es van iniciar les excavacions, que han continuat sense interrupció. Ara hi ha excavat un 25% del jaciment. El conjunt monumental d'Empúries és un parc arqueològic integrat al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

Tàrraco

L'actual Tarragona, una ciutat romana de gran importància, va ser capital de la província de la Tarraconense. El seu patrimoni monumental ha estat declarat Patrimoni de la Humanitat.

Tàrraco va ser la gran ciutat romana de l'actual territori de Catalunya. La favorable configuració geogràfica de les comarques meridionals, i el seu clima benigne, van afavorir que el procés de poblament humà s'hi iniciés en dates molt primerenques, ja en l'època prehistòrica. Les primeres comunitats humanes (amb les activitats econòmiques característiques d'aquest període:

agricultura i ramaderia) van trobar als terrenys que actualment configuren les comarques del Camp de Tarragona l'escenari idoni. Aquest territori era ocupat per la tribu dels csetetans. El seu assentament més important va ser Kese que va constituir, potser, la capital i el precedent immediat de la ciutat romana de Tarraco, l'actual Tarragona.

La ciutat ja existia abans dels romans, però va ser amb Escipió quan es va convertir en un gran centre militar i administratiu. Va ser una ciutat excepcional amb monuments molt importants. Els més antics que avui es conserven són la muralla i la Torre de Minerva. Les

construccions d'índole militar van ser obra del general Escipió que va convertir la ciutat en centre de reforç i avituallament per a les seves tropes durant els anys 218-217 aC.

En temps d'August, al segle I aC, la ciutat va experimentar grans reformes de tipus urbanístic i administratiu, i la seva puixança econòmica es va beneficiar de l'obtenció del títol de residència del governador de l'Hispania Citerior, l'any 27 aC. Amb l'establiment del culte imperial i les construccions de l'amfiteatre, el circ i el teatre, la ciutat va esdevenir la gran capital de la Tarraconense.

El fòrum va ser també una de les meravelles arquitectòniques de la Tarragona romana, on s'articulaven les dependències i els serveis relacionats amb el govern i l'administració provincials. Del fòrum es conserven dos edificis en forma de torre coneguts amb el nom del Pretori i de l'Audiència.

La vitalitat de la ciutat es va mantenir fins a mitjan s. III dC. Però en èpoques posteriors, i en el marc general de crisi de l'Imperi Romà es va iniciar un procés de progressiva recessió tant en l'ordre demogràfic com en l'urbanístic. Això va significar la destrucció i l'abandó de gran part de la ciutat.

En els últims anys es treballa molt, sobretot a nivell arqueològic, per conèixer millor la Tarragona romana, ja que encara hi ha molts aspectes de l'urbanisme i de l'hàbitat que ens són desconeguts. També es treballa en el manteniment i l'aprofitament dels recursos patrimonials i turístics.

Actualment s'han habilitat diferents rutes temàtiques i temporals. Tarragona ha estat declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

(Si voleu més informació, aneu a <http://www.mnat.es>)

Extracte de <http://www.historiesdecatalunya.com>